

Д. О. Соколівська
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник: канд. філол. наук,
доцент І. С. Семенюк

Інтертекстуальність як об'єкт лінгвістичного дослідження

Результатом сучасного етапу розвитку лінгвістики тексту є закономірне звернення до феномену інтертекстуальності, який визнається умовою існування будь-якого тексту, та критичне осмислення існуючих підходів до вивчення цього явища.

Інтертекстуальність – це термін, який вживається з метою позначення спектру міжтекстових відношень і доводить, що будь-який текст завжди є складником широкого культурного тексту [5].

Полягає інтертекстуальність у відтворенні в творі конкретних явищ інших творів, що були написані раніше, через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання та ін. Також це явище являє собою явне наслідування чужих стилевих властивостей і норм (окремих письменників, науковців, дослідників, літературних шкіл і напрямків) - тут мають місце всі різновиди стилізації.

Термін інтертекстуальність було введено у лінгвістичний ужиток постструктуралісткою Юлією Крістєвою. Дослідниця зробила спробу синтезувати структуралістську семіотику Фердінанда де Сосюра – його вчення, як знаки набувають свого значення всередині структури тексту. Юлія Крістева дала визначення ІТ: «Текстова інтеракція в межах того самого тексту» [3: 32].

З плином часу означення інтертекстуальності змінювалось, оскільки розширювався і зростав зміст поняття, вкладеного у нього. Спільне у всіх дефініціях – вихід за межі тексту, відношення «текст – тексти – система». Для такого відношення необхідним є поняття «архітекст» і «прототекст». Архітекст – логічне поняття текстової сукупності в дистрибутивному розумінні. Прототекст – більш ранній текст.

На сьогоднішній день існує чотири види інтертекстуальності:

- генетична – звертається лише тихпрото-, архітекстів, які брали участь у виникненні твору, статті, чи іншого тексту;
- інтенціональна – спланована автором, та усвідомлена ним;

- іманентна – визначається або навіюється самим твором;
- рецепційна – та, яку можуть виявити емпірично різні реципієнти [7].

Інтертекстуальність, як мовний феномен в національних та закордонних дослідженнях посідає все більше й більше місця. Дане явище вивчають спеціалісти різних сфер вчення, таких як філософи, соціологи, психологи, літературознавці, лінгвісти та інші.

Грунтуються класифікації міжтекстових зв'язків за допомогою різних підходів до вивчення лінгвістичної реалізації категорії інтертекстуальності: повтор на різних мовних та структурних рівнях, композиційно-структурна організація тексту, імпліцитне уподібнення міжтекстових зв'язків тропам та фігурам мовлення, опозиція внутрішньо текстових, а також зовнішньотекстових відносин тексту [4]. Та навіть найбільш послідовна класифікація міжтекстових зв'язків Ж. Женетта не забезпечує їх повного опису, а фіксує здебільшого інтертекстуальну взаємодію по типу “текст – текст”, виділяючи інтертекстуальність, як присутність в одному тексті двох і більше текстів, з використанням цитат, алюзії, ремінісценції; паратекстуальність як відношення тексту до свого заголовка, епіграфа, післямови; мета текстуальність, як коментуюче посилання на свій претекст; гіпертекстуальність, як пародіювання одним текстом другого за допомогою стилізації, пародії, та інших засобів, та архітекстуальність, під якою розуміють жанровий зв'язок текстів [5].

Прийнято вважати, що теорія інтертекстуальності походить із трьох основних джерел: поліфонічного літературознавства М. Бахтіна, вчення про пародії Ю. Тинянова і теорії анограм Ф. де Сосюра [8].

Юлія Крістева назвала інтертекстуальністю текстуальну інтеракцію, що відбувається всередині певного тексту. Інтертекстуальність – це одна із головних особливостей постмодерністичної літератури. Концепція інтертекстуальності – це розчинення індивідуального тексту, написаного певним автором в явних та неявних алюзіях, ремінісценціях, цитатах, культурних та літературних відмінностях. Таким чином, окремі тексти постійно вступають в діалог, “посилаючись” один на одного і являючись частиною інтертексту. Акт виникнення інтертексту, як акцентує Ю. Крістева, необхідно розглядати як процедуру «читання – лист».

Інтертекст пишеться в процесі ознайомлення та читання чужих дискурсів і тому будь-яке слово або текст служить перехрестям інших слів, де можна прочитати ще одне слово чи текст [4].

Будь-який текст представляє собою інтертекст - в ньому поєднуються інші тексти: тексти, що передують сучасній культурі. Таким чином, І. П. Ільїн зазначав, що вживання поняття інтертекстуальності, не лише як засіб аналізу літературного тексту, але й використовується і для визначення стану світо- та самовідчуття сучасної людини [3].

Канонічне формування інтертексту дав Ролан Барт, який стверджував, що кожен текст являється інтертекстом; інші тексти присутні в ньому на різних рівнях в більш або менш явних формах: тексти попередньої культури і тексти навколишньої культури. Кожен текст являє собою нове полотно, зіткане із старих цитат [2].

І. В. Арнольд розглядає теорію інтертекстуальності з точки зору композиційної стилістики. Він відмічає, що різновидність включення "другого голосу" в текст мають спільну ознаку – зміну суб'єкта мови [1: 52].

Поняття інтертексту як інформаційної реальності, що зв'язує текст в єдине, в найбільшому ступені відповідає ідеї синтезу і тому дає можливість по-новому оцінити когнітивну комунікативну природу мовних феноменів цитування, алюзії і архітиповості. Всі процеси в інтертексті вимірюються і визначаються фігурою людини, яка творить, але саме його положення і інтертекстуальність змінюється з кожним моментом і в свою чергу впливає на характер процесів.

Інтертекстуальність неможна розглядати як суто механічне включення раніше створених текстів в створюваний текст. У концепції пост структуралізму інтертекстуальність тісно пов'язують з положенням "світ є текст", сформульованим ще Ж. Дерріда.

Згідно з цим положенням, вся людська культура розглядається як єдиний текст, включений в існування, тобто певний єдиний інтертекст. Всі створювані тексти, в такому випадку, з одного боку, в основі мають єдиний передтекст, а з іншого боку - в свою чергу, являються інтертекстом, адже є втіленнями культури [6].

Категорія інтертекстуальності присутня в усіх текстах, а полем її реалізації стає текст, що складається із цитат. Такий текст являється результатом трансформації інших текстів. Таким чином, інтертекст – це і поза-, і внутрішньотекстовий феномен. Він і поглинає текст зовні, і входить в нього серією спеціальних прийомів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд И. В. Читательское восприятие интертекстуальности и герменевтика// Интертекстуальные связи в художественном тексте. //Межвузовский сборник научных трудов. – СПб., – 1993.
2. Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика – 1989.
3. Ильин И. П. Постструктурализм. Деконструвизм. Постмодернизм
4. Кобзарь Е. И. Мифопоэтические парадигмы драматургии Ф. Геббея 1860-х гг.
5. Кузьмина Н.А. Интертекст и его роль в процессах эволюции и поэтического языка // Изд.4 – 2007.
6. Поліщук Я.О. Література як геокультурний проект: монографія / Я.О. Поліщук. – К.: Академвидав, – 2008.
7. Сабадаш Ю. С. Начало научной деятельности У. Эко : теоретические работы
8. Фатеева Н.А. Интертекст в мире текстов: Контрапункт интертекстуальности. // Изд. 3-е. – М.:, – 2007.
9. Ямпольский М. Пам'ять Тиресия. Интертекстуальность и кинематограф. // М.: РИК Культура, – 1993.